

R.Kuodis: gerai, kad prezidentė yra ekonomistė

Vladimiras Laučius, „Lietuvos žinios“

2009 liepos mėn. 25 d.

Gyvenamųjų namų renovavimas turėjo būti Lietuvos ekonomikos gaivinimo ašis, tačiau Vyriausybės parengtas renovavimo planas neveikia, LŽ tvirtina ekonomistas Raimondas Kuodis. Jis siūlė nebrukti gyventojams paskolų, kaip numato neveikiantis Vyriausybės planas. Ekonomistas taip pat skeptiškai įvertino valdančiųjų sprendimą didinti pridėtinės vertės mokestį (PVM) ir atkreipė dėmesį į šios Vyriausybės blaškymąsi dėl "Leo LT" projekto ir monopolijų reguliavimo. Jo nuomone, renovavimo iniciatyvos turėjo imtis valdžia, didele dalimi finansuodama šį procesą iš sutaupomų, apšiltinus namus, kilovatvalandžių sąnaudų.

- Seimas pritarė Atominės elektrinės įstatymo pataisoms, dėl kurių padidėja valstybės įtaka bendrovėje "Leo LT" ir atveriamas kelias jos pertvarkymui ar likvidavimui. Kaip vertinate šį politikų žingsnį? Ar tikrai valstybė dabar galės diktuoti sąlygas?

- Manau, kad politinėje erdvėje iki šiol buvo du ryškiai besiskiriantys požiūriai į šią problemą. Pirmas - kad "Leo LT" projektas vis dar gali tęstis, tik reikia atsižvelgti į Konstitucinio Teismo (KT) išvadą dėl jo. Antras požiūris, kurio ir aš visą laiką laikiausi, - kad projektas nebuvo skaidrus ir tai padidino neteisingumo jausmą visuomenėje, prieštaravo Europos Sąjungos (ES) politikai išskaidyti vertikalčiai integruotas monopolijas energetikoje ir pan. Mano vertinimu, ši Vyriausybė palaipsniui pereina iš pirmos stovyklos į antrą. Bet galiu ir klysti. Ateitis parodys.

- Vyriausybė įpareigojama siekti, kad valstybei priklausytų ne mažiau kaip 2/3 nacionalinio investuotojo akcijų. Ar tai tinkamas kelias?

- Jei Vyriausybė tik mėgintų padidinti savo dalį bendrovėje, tai reikštų, kad toks darinys kaip "Leo LT" vis dėlto išliks. Tokia alternatyva neišsprendžia galimo prieštaravimo ES teisei problemos. Maža to, visuomenė ir politikai dar ilgai diskutuotų "Leo LT" klausimu, panašiai kaip buvo ginčijamasi dėl "Williams International". "Williams" epopėja buvo tapusi nacionalinio "folkloro" dalimi.

- Kaip gali valstybė pasididinti savo akcijų dalį, jei to nepageidauja "blokuojantį" akcijų paketą turintys privatininkai?

- Matyt, mėginant "įtikinti" privatų partnerį - juk valstybės rankose yra natūralių monopolijų reguliavimo svertai. Mano siūlomas "Leo LT" problemos sprendimas yra labiau taikus. Beje, nesenos Seimo padarytos reformos monopolijų reguliavimo srityje tik įtvirtino monopolininkams palankų reguliavimo režimą, kai normatyvinio pelno nustatymo pagrindas yra buhalterinė, daug kartų indeksuota turto vertė, o ne investuota suma.

- Advokatas K.Čilinskas ir jo bendraminčiai ragino naikinti "Leo LT". Jų nuomone, valdžios siūlomi sprendimai yra palankūs "NDX energijos"

akcininkams, o ne visuomenei. Kaip Jūs siūlote elgtis ir ką, Jūsų manymu, reikėtų daryti dabar?

- Esu ne kartą viešai siūlęs paprastą trijų žingsnių "Leo LT" išformavimo planą. Pirma, atsikeičiama akcijomis - "NDX energijai" grįžta VST akcijos, valstybei - RST ir "Lietuvos energijos" akcijos, kuriomis buvo apsikeista sandorio metu. Antra, VST gražinami dividendai, kurie buvo pervesti į "Leo LT". Trečia, visos "Leo LT" įkurtos jungčių ir atominės elektrinės statybos įmonės pereina "Lietuvos energijos" žinion. Jos neturi didelių finansinių išteklių, todėl didelių ginčų dėl jų vertės neturėtų būti.

- Kuo Jūsų siūlomas būdas geresnis už Vyriausybės variantą?

- Pagal mano siūlomą variantą nereikia naujų turto vertinimų, kurie atimtų nemažai laiko ir vėl sukeltų visuomenėje ginčus apie tai, ar naujas turto pasidalijimas yra teisingas. Antra, savaime išsispindžia Kruonio HAE ir Kauno HE atskyrimo klausimas - jei "Lietuvos energijos" kontrolė grįžtų valstybės žinion, šių elektrinių atskirti nebereiktų. Juk dabar net nežinoma, kaip tą padaryti. Tačiau svarbiausia, kad "Leo LT", kaip darinio, nebeliktų. Visuomenė pagaliau pailsėtų nuo nesibaigiančių jo keiksnojimų, o Europa nebeturėtų vargti dėl šio darinio teisinio vertinimo.

- Vyriausybė dar svarsto "Leo LT" akcijų išpirkimo klausimą...

- Išpirkimo variantas taip pat pareikalaus piniginio akcijų vertinimo su tomis pačiomis pasekmėmis. Be to, Vyriausybė šiuo metu neturi lėšų - juk reikia kamšyti didelį biudžeto deficitą. Strateginiu požiūriu, Vyriausybei visai nereikia skirstomųjų tinklų (jei jie būtų gražinti "NDX energijai") - tai tik laidų ir transformatorių rezginys, kurio niekur neišsiveši. Nereikia bijoti, jei jie galų gale net atitektų "nelietuviškam kapitalui". Beje, šį geopolitinį argumentą meistriškai išnaudojo "Leo LT" kūrėjai.

- Vis dar viliamasi, kad nauja atominė elektrinė bus pastatyta 2018 metais. Ar tai pagrįstos viltys?

- Nežinau, ar kas nors Lietuvoje yra tikras dėl to. Atominės elektrinės verslo planas tik rengiamas, nors būtent nuo jo, o ne nuo "Leo LT" turėjo būti pradėta. Lietuva tik prarado kelerius metus, o ne paspartino atominės elektrinės atsiradimą, pradėdama ne nuo to galo.

- Žiemą Vyriausybė žadėjo gaivinti šalies ekonomiką gyvenamųjų namų renovavimu. Regis, renovavimo idėja, kurią ir Jūs asmeniškai kėlėte, subliūško. Kodėl?

- Renovavimas turėjo būti ekonomikos gaivinimo ašis - tinkamai organizuotas procesas būtų įdarbinęs bent keliasdešimt tūkstančių bedarbių, būtų sutaupyta nemažai energijos, reikėtų mažiau dujų, kurias perkame iš vienintelio tiekėjo. Tačiau, kaip prognozavau anksčiau, Vyriausybės pasirinktas planas neveikia. Kaip sako renovavimo ekspertai, šiuo metu prie beveik 200 daugiabučių stovi pastoliai, bet ant jų nėra darbininkų...

- Kokios dabar yra namų renovavimo perspektyvos? Ar bus kaip Lenkijoje, kur namai masiškai renovuoti, ar viskas liks kaip buvę?

- Žmonės tikrai nenorės imti paskolų renovavimui, ypač tokiu sunkiu ekonomikai metu. Be to, Vyriausybės planas nesukuria reikiamų paskatų: pagal Vyriausybės darbo grupės skaičiavimus, vieno buto gyventojai po renovacijos per metus neva sutaupys 45 litus, mainais prisiimdami renovacijos kainos riziką ir tikrosios šilumos ekonomijos riziką maždaug 15-20 metų. Tokio neapibrėžtumo keliamas galvos skausmas tikrai vertesnis už 45 litų popierinę "ekonomiją".

Pagal mano siūlomą planą jokių paskolų gyventojams nebūtų brukama, iniciatyvos imtųsi valdžia, kuri renovacijos procesą didele dalimi finansuotų iš sutaupyto kilovatvalandžių, o biudžetas į renovavimo finansavimo fondą tik gražintų tuos 40 centų, kuriuos gautų dėl vieno renovacijai išleisto lito. Laikas parodys, kas yra teisybė, tačiau šiuo metu tas laikas itin brangus - ūkis gaivinamas, kai pinigai išleidžiami prasmingai, darbo vietas kuriančiai veiklai, o ne tada, kai jie "paskirti", bet guli nenaudojami.

- Ar pritariate pastariesiems "biudžeto konsolidavimo" žingsniams? Ar prasminga toliau karpyti atlyginimus, didinti PVM, socialinio draudimo mokesčių?

- PVM didinimas biudžetui duos nedaug pajamų - jei žmonės nepradės mažiau taupyti, o to tikėtis vargu ar galime, nes dėl PVM padidinimo padidėjusios prekių kainos lems mažesnę vartojimą. Jei PVM padidėjimo naštą prisiims prekybininkai ir paslaugų teikėjai, jie sumokės atitinkamai mažiau pelno mokesčio, kurio tarifas iš esmės lygus PVM tarifui. Gaila, kad Finansų ministerija, kaip ir seniau, visuomenei vis dar pateikia tik galutinį planuojamą biudžeto pajamų didėjimo efektą, neparodydama, kaip dėl tokio žingsnio pasikeis žmonių disponuojamos pajamos, prekių kainos, nuo ko ir priklauso perkami jų kiekiai.

Atlyginimų viešajame sektoriuje mažinimas - neišvengiamas žingsnis. Rudenį siūlau nekelti algų mokytojams, kad metų viduryje nereiktų jų skausmingai mažinti, bet švietimo ir mokslo ministras siūlė "neatidaryti visų frontų". Mano nuomone, reikėjo elgtis priešingai; juk žmonės sunkmetį lengviau pakelia tuomet, kai mato, kad naštą neša solidariai, o ne tada, kai vieniems algos vis dar keliamos, o kitiems karpomos.

- Kaip vertinate idėją 50 proc. sumažinti pensijas dirbantiems pensininkams? Pagal KT išaiškinimą, toks žingsnis lyg ir prieštarautų Konstitucijai. Kaip galima atimti tai, kas priklauso, vien už tai, kad esi dirbantis?

- Man, kaip ekonomistui, minėtas KT sprendimas sukėlė didelių abejonių. Yra du galimi požiūriai į pensijas. Pirmas, kaip aiškino KT, skelbia, kad pensija net einamosiomis įmokomis paremtoje pensijų sistemoje yra tavo turtas. Pavyzdžiui, kaip indėlis banke, kurį gali bet kada pasiimti. Man artimesnis požiūris, kad teisę į pensiją suteikia draudiminis įvykis, pavyzdžiui, žmogaus fizinis nebegalėjimas toliau dirbti. Juk "Sodra" ir vadinama "socialinio draudimo" sistema. Jei pensininkas gali dirbti ir dirba, galbūt jam nereiktų mokėti visos pensijos. Bet jos mažinimo koeficientas neturi būti baudžiamai didelis, kad visai neatimtų paskatų dirbti.

- Ar normalu, kad mėgaujamės ilgiausiomis Europoje motinystės atostogomis, skirdami ne ką mažesnes nei atlyginimai išmokas vaikus auginantiems tėvams? Ar Lietuva pajėgi atlaikyti tokią finansinę naštą?

- Tai buvo politinis sprendimas, kaip narplioti gimstamumo ir prastos darželių sistemos problemas. Šiuo metu lėšų sutaupyta du paprasti patobulinimai. Pirma, jau dabar gaunančių motinystės išmokas perskaičiuoti ne pagal paskutinių trijų mėnesių darbo užmokestį, o pagal, tarkime, paskutinių dvylikos-šešių mėnesių vidurkį. Tos motinos, kurios dirbtinai pasididino darbo užmokestį, kad gautų didesnę išmoką, neteisėtai gautus pinigus praras.

Antra, būsimų mamų išmokos turi būti siejamos su darbo užmokesčiu, gautu prieš nėštumą, o ne jo metu. Kaip rodo mano skaičiavimai, kuriuos esu nusiuntęs Vyriausybei, pagundos manipuliuoti savo darbo užmokesčiu (pačiai susimokant savo mokesčius) atsiperka kelis kartus, net pailginus išmokų skaičiavimo periodą nuo 3 iki 12 mėnesių. Bandymai policinėmis priemonėmis kovoti su nesąžiningomis išmokų gavėjomis yra brangesni nei tinkamas paskatų sutvarkymas.

- Ar esama geresnės alternatyvos tam, ką šiandien ekonomikos srityje daro "Dešiniojos alternatyvos" autoriai?

- Kaip liudija Latvijos patirtis, politinis nestabilumas krizės metu nėra geras dalykas. Tada krašto valdymą iš dalies perima išorinės jėgos, pavyzdžiui, Tarptautinis valiutos fondas. Kita vertus, šiuo sunkiu metu nematyti norinčiųjų perimti valdžios vairą. Todėl šiai Vyriausybei turbūt ir teks nelengvas darbas išvesti šalį iš krizės.

Natūralu, kad opozicija ir verslo grupės toliau kritikuos Vyriausybę už jos darbus. Didelė dalis tos kritikos taikoma pagal principą "po to, vadinasi - dėl to". Tai demagogija. Nuosmukis yra didesnis nei kas nors (net ir opozicija) prognozavo prieš metus, todėl didžioji dalis biudžeto problemų ir diržų veržimo būtinybės yra dėl didesnio nuosmukio, o ne todėl, kad buvo truputį kilstelėti kai kurie mokesčiai.

Patarimas knygų pardavėjams: jei manote, kad dėl keliasdešimt centų didesnio PVM jūsų apyvarta krenta 40 proc., nuimkite kietus viršelius nuo romanų, atpiginkite knygą keliasdešimčia centų ir jūsų apyvarta vėl bus 40 proc. didesnė.

- Kokių artimiausių žingsnių galima tikėtis iš prezidentės D.Grybauskaitės? Ar ji galės daryti tiek įtakos ekonominei politikai, kiek skyrė dėmesio ekonominėms problemoms per savo rinkimų kampaniją?

- Mano kuklia nuomone, gerai, kad prezidentė yra ekonomistė. Vis dėlto bet kurios šalies politiniame gyvenime apie tris ketvirtadalius problemų yra ekonominio socialinio pobūdžio. Manau, kad dar per švelniai pasakyta - net dauguma užsienio politikos problemų yra iš esmės ekonominės.

Pavyzdžiui, neseniai užsienio reikalų ministras pasidžiaugė, kad milijonui pasienio gyventojų greitai gali nebereikėti vizų į Kaliningradą ir Baltarusiją. Politiniu požiūriu tai gal ir gerai, tačiau ekonominiu... Tai iš esmės prilygtų ekonominei diversijai prieš Lietuvą. Atsivers vienakryptė gatvė tautiečiams vykti į šias pigias šalis pirkti akcizinių prekių - benzino, tabako, alkoholio. Biudžetui ir vietiniams šių prekių gamintojams bus riesta. Idealiu atveju, bet kurios valstybės vadovas turėtų gebėti sistemingai įvertinti įvairių politinių iniciatyvų "už" ir "prieš", žvelgdamas bent kelis žingsnius į priekį.

